

РЕЦЕНЗІЯ

проректора з науково-педагогічної роботи та економічних питань, доцента кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидата економічних наук, доцента **КОСТЮК Тетяни Олексіївни** на дисертацію **ДАВИДЮКА Миколи Вадимовича** на тему: «**Економічний механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період**», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Завершення процесу укрупнення територіальних громад базового рівня, вибір євроінтеграційного вектору розвитку та виклики повоєнного відновлення національного господарства детермінують потребу у трансформації економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період. Виходячи з Глобальних цілей сталого розвитку, затверджених ООН, Єдиної аграрної політики ЄС, Європейського зеленого курсу та інших міжнародних конвенцій регулювання сільського розвитку, можна стверджувати, що сталий розвиток сільських територій уможливиться лише за умови переведення на модель сталого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових функціонування сільської поселенської мережі.

Саме з цих міркувань, тобто забезпечення сталого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових життєдіяльності сільських поселень, і виходив здобувач, ставлячи за мету дослідження розроблення авторського концепту теоретико-методологічного та інституційного забезпечення становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період, що свідчить про його своєчасність, актуальність та відповідність стратегічним пріоритетам соціально-економічного розвитку українського села.

На основі застосування широкого спектра методів наукового пізнання здобувачу вдалося сформуванати набір інституційних передумов та практичних рекомендацій щодо переведення економічної, соціальної та екологічної складових функціонування сільської поселенської сільської мережі на модель сталого розвитку, що певною мірою доповнює сучасні моделі програмування та стимулювання сталого сільського розвитку, які сформовані вітчизняними та іноземними вченими. Отримані у дисертації М. В. Давидюка науково-теоретичні, аналітико-оціночні та прикладні результати виступають фундаментальною платформою для стратегування сталого розвитку сільських територій у повоєнний період.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. У цілому дисертація відзначається системним підходом щодо становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період, оскільки авторський концепт становлення такого механізму повною мірою враховує структурно-секторальні характеристики сільської економіки та можливості і резерви зміцнення бюджетної самодостатності сільських територіальних громад. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації повною мірою відповідає поставленим завданням дослідження.

Достатньо високий рівень обґрунтованості та достовірності результатів дисертації підтверджується опрацюванням наявних авторських підходів вітчизняних та іноземних вчених щодо розроблення моделей забезпечення сталого розвитку сільських територій з урахуванням глобальних трендів стимулювання сталого сільського розвитку та кращих зарубіжних практик розбудови сучасної інфраструктури сільської поселенської мережі (підрозділ 1.1. с. 26–47).

У цілому дисертація охоплює широкий спектр теоретичних та прикладних положень, котрі відзначаються науковою новизною: модель дослідження процесів становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій, яка охоплює реалізацію п'яти етапів: 1 етап (перехід від стереотипного до інклюзивно-комплексного підходу); 2 етап (формування набору методів дослідження); 3 етап (вибір типу економічного механізму); 4 етап (вибір форми економічного механізму); 5 етап (інституціоналізація методів та інструментів регуляторного впливу на розвиток сільських територій) (підрозділ 1.3, с. 65); специфікацію стратегічних ініціатив зміцнення бюджетної самодостатності сільських та селищних територіальних громад, яка охоплює заходи щодо ідентифікації реальної бази наповнення доходів загальних та спеціальних фондів бюджетів означеного таксономічного рівня (підрозділ 3.3, с. 185).

Завдяки вдалому поєднанню теоретичних та прикладних методів наукового пізнання здобувач опрацював великі масиви статистичної інформації, котрі стосуються динаміки доданої вартості сільського господарства, частки сільського господарства у ВВП країни, доходів і видатків бюджетів сільських територіальних громад за значний часовий період (підрозділ 2.2, с. 103). На основі використання системного аналізу здобувач виокремив основні елементи економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах воєнних викликів та поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації (підрозділ 2.1, с. 88–90). Застосувавши SWOT-аналіз, здобувач також ідентифікував сильні і слабкі сторони, можливості та загрози впливу воєнного стану на функціонування економічного механізму сталого розвитку сільських територій (підрозділ 2.3, с. 121–141). На основі використання абстрактно-логічного методу у дисертації вдалося обґрунтувати стратегічні пріоритети формування державної політики сталого розвитку сільських територій в умовах повоєнного відновлення (підрозділ 3.1, с. 144–162). Прикметною рисою дисертації М. В. Давидюка є застосування широкого спектра підходів раннього інституціоналізму та неоінституціоналізму. Зокрема, здобувач використав інституційний аналіз для виявлення системно-інституційних вимірів та вибору пріоритетів формування інституційного середовища становлення випереджального типу економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період (підрозділ 3.2, с. 168).

Метою дисертації є розроблення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій України у повоєнний період. Структура дисертації дозволила здобувачу повною мірою охопити ключові системно-структурні характеристики розвитку сільської економіки, а також забезпечити вирішення поставлених завдань, які стосуються переведення економічної, соціальної та екологічної складових функціонування сільської поселенської мережі на модель сталого розвитку. Авторський концепт становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій базується на опрацюванні та критичному аналізі існуючих підходів вітчизняних та іноземних вчених щодо програмування та стимулювання сталого сільського розвитку, а також враховує ресурсні, фінансові, соціальні та екологічні детермінанти соціально-економічного піднесення сільських населених пунктів, що свідчить про наукову зрілість здобувача.

Висновки дисертації відзначаються високим рівнем сутнісно-змістовних узагальнень та логічною побудовою, є достатньо обґрунтованими, а також повною мірою відповідають меті за завданням дослідження й містять важливі наукові положення щодо становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з виконанням наукової теми «Еколого-економічний механізм розвитку

управління сільськими територіями в умовах децентралізації» (номер державної реєстрації 0222U004961) (довідка № 291 від 14.05.2026 р.), де здобувачем розроблено авторський концепт формування інституційної архітектури становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, який передбачає усунення впливу на соціально-економічний розвиток сільських територій екстрактивних інститутів та зміцнення впливу інклюзивних інститутів.

Практичне значення та впровадження результатів дослідження. Дисертація М. В. Давидюка є комплексним дослідженням проблематики становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період та являє собою системне представлення авторського бачення переведення економічної, соціальної та екологічної складових функціонування сільської поселенської мережі на модель сталого розвитку з урахуванням наявних ресурсних можливостей та резервів, зумовлених формуванням мережі укрупнених сільських територіальних громад, приєднанням окремих сільських населених пунктів до міських територіальних громад та розширенням повноважень органів місцевого самоврядування.

Ознайомлення із результатами проведеного дослідження дає підстави стверджувати, що основні теоретичні та прикладні положення і висновки, які виносяться здобувачем на прилюдний захист, відзначаються певним рівнем наукової новизни та мають практичну спрямованість. Отримані у дисертації М. В. Давидюка науково-теоретичні та аналітико-прикладні результати у своїй сукупності вирішують важливе завдання для теорії і методології сталого розвитку сільських територій, а саме розроблення авторського концепту теоретико-методологічного та інституційного забезпечення становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період з урахуванням структурно-секторальних характеристик сільської економіки та можливостей і резервів зміцнення бюджетної самодостатності сільських територіальних громад.

Отримані у дисертації науково-теоретичні та прикладні результати впроваджуються в діяльність академічних науково-дослідних установ та в аналітико-оціночну діяльність саморегулювальних організацій, які спеціалізуються на розробленні моделей підвищення ефективності використання ресурсно-виробничого потенціалу сільських поселень. Запропоновані здобувачем практичні рекомендації можуть бути інкорпоровані у Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено у 10 наукових працях, з яких 5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 5 тез наукових доповідей. Опубліковані М. В. Давидюком наукові праці повною мірою висвітлюють основні теоретичні, аналітико-оціночні та прикладні положення дисертації, зокрема результати опрацювання існуючих авторських підходів щодо програмування та стимулювання сталого розвитку сільських територій, виявлення ресурсно-виробничих та фінансових передумов переведення сільської економіки на модель сталого розвитку, а також авторське обґрунтування вибору випереджального типу економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період.

Дискусійні положення та зауваження щодо роботи. Попри загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження М. В. Давидюка, слід відзначити наявність окремих моментів, які можуть викликати наукові дискусії та потребують уточнення чи опрацювання у подальших наукових дослідженнях:

1. На рис. 1.3, с. 65, четвертим етапом формування методологічної бази дослідження процесів становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій здобувач

визначає етап вибору форми означеного економічного механізму і відповідно приводить визначені ним види таких форм: централізована, децентралізована та диференційована. З огляду на це потребує додаткових пояснень авторська позиція здобувача щодо наступного: чи ці форми він пропонує використовувати автономно одна від одної, чи передбачається їх поєднання?

2. На рис. 1.4, с. 75, де приведено воєнні та повоєнні виклики сталого розвитку сільських територій екологічного, соціального та економічного спрямування, одним з повоєнних викликів соціального спрямування здобувач розглядає активізацію соціального підприємництва. Тому потребує додаткового пояснення наступне положення: яке ж сутнісно-змістовне наповнення здобувач закладає у вказаний повоєнний виклик?

3. У підрозділі 2.2 «Оцінка рівня господарської та бюджетної самодостатності сільських територіальних громад як важливої передумови сталого розвитку сільських територій», у табл. 2.1, с. 108, здобувач приводить основні показники податкових та неподаткових надходжень у сільські бюджети України у 2013–2024 роках. Одним з неподаткових доходів сільських бюджетів виступають надходження коштів від продажу землі і нематеріальних активів, які у 2024 році порівняно з 2013 роком, за версією здобувача, виросли у 8,1 раза. Такий ріст даної складової неподаткових надходжень до сільських бюджетів зумовлений певним набором інституційних та бюджетно-фіскальних чинників. Робота однозначно виграла б, якби здобувач виокремив ключові чинники підвищення надходжень коштів до бюджетів сільських територіальних громад від продажу земель державної та комунальної власності.

4. Однією з ключових складових стратегування удосконалення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період у дисертації М. В. Давидюка однозначно виступає розроблений ним портфель стратегічних пріоритетів державної політики сталого розвитку сільських територій (рис. 3.1, с. 146). Згідно приведеного здобувачем портфелю, стратегічним пріоритетом державної політики сталого розвитку економічної складової функціонування сільської поселенської мережі визначається формування біоенергетичного сектору. Виходячи з вагомості біоенергетичного сектору для розвитку сільської економіки, здобувачу доцільно конкретизувати: які першочергові кроки необхідні для активізації виробництва біопалива у сільській поселенській мережі?

Водночас, викладені зауваження істотно не впливають на результати дисертації, які є новими, актуальними, обґрунтованими і достовірними, та носять переважно дискусійний характер.

Загальний висновок. Дисертація на тему: «Економічний механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період» є завершеною та самостійно виконаною науковою працею, у якій вирішено актуальне для сільської економіки наукове завдання. Отримані здобувачем теоретичні положення, аналітичні розробки та практичні рекомендації відзначаються науковою новизною, обґрунтованістю, достовірністю, достатньою аргументованістю та прикладною значущістю для забезпечення переведу економічної, соціальної та екологічної складових сфери життєдіяльності сільського населення на модель сталого розвитку.

Структура та змістовне наповнення дисертації повною мірою відповідають сформульованій меті та поставленим завданням, а основні результати дослідження висвітлено у наукових публікаціях автора відповідно до нормативних вимог МОН України. Дисертацію підготовлено з дотриманням принципів академічної доброчесності. Використання ідей, фактологічних та статистичних даних, результатів і текстів інших дослідників має посилання на відповідні літературні джерела та аналітико-статистичні довідники. У дисертації відсутнє

привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Науковий рівень дисертації відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень у галузі соціальних та поведінкових наук.

За змістовними характеристиками та оформленням дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами).

Ураховуючи наведене, автор дисертації Давидюк Микола Вадимович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент проректор з науково-педагогічної роботи та економічних питань, доцент кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат економічних наук, доцент Тетяна КОСТЮК